

af forsøget på at gå nye veje i den historiske forskning. Hvis man gennem forordet søger til hans baggrundsgruppe falder navnet Birgitta Odén i øjnene. Man vil erindre hendes diskussion af forholdet mellem ideografisk og nomotetisk videnskab, inspireret af overvejelser fremført af Johan Galtung. Det er klart, at de vide rammer, som dér afstikkes for samtidshistorikere, hér er blevet udfyldt på original måde. Miljøet har været åbent for innovation.

Ib Damgaard Petersen

Julija Viktorovna Kudrina: Danija v gody vtoroj mirovoj vojny (Danmark under den anden verdenskrig). Moskva, Isdatelstvo »Nauka« 1975. 206 s. 71 kopek.

I sommeren 1975 udkom der i Moskva en bog med titlen »Danmark under den anden verdenskrig«, skrevet af en russisk historiker ved navn Julija Kudrina. Den har været længe undervejs. Allerede i oktober 1968 kunne man læse i den lokale sovjetambassades blad, »Fakta om Sovjetunionen«, at hun havde skrevet en afhandling om den danske modstandsbevægelse. Og i begyndelsen af 1970 udsendte det sovjetiske pressebureau Novosti en meddelelse om, at hun i 1969 havde forsvaret sin magisterkonferens med en afhandling om »De indre politiske brydninger og modstandsbevægelsen i Danmark i årene 1940–1945«. Hun har ganske vist arbejdet videre med sin afhandling i årene siden 1969. (Blandt andet anfører hun i sine noter korrespondance med Alfred Jensen i 1974). Men det er øjensynligt, at den bog, der i august 1975 udkom i et oplag på 2.850 eksemplarer (hvilket svarer til et oplag i Danmark på ca. 100 eksemplarer), i alt væsentligt er identisk med den afhandling, hun skrev i slutningen af 60'erne. Dels har hun kun i meget beskedent omfang henvisninger til den litteratur, der er fremkommet om emnet i løbet af 70'erne. Dels er de synspunkter, hun fremsætter i sit konkluderede kapitel, i vid udstrækning identiske med de konklusioner, som Novosti refererede hende for i 1970.

Blandt de konklusioner, der går igen både i 1970 og i 1975, er hendes konstatering af, at den tyske mønsterprotektoratspolitik indtil den 29. august 1943 stillede modstandsbevægelsen over for to opgaver, kampen mod besættelsesmagten og kampen mod samarbejdspolitikken. Dette kan næppe nogen være uenig i. Endvidere konstaterer hun begge gange, at samarbejdet mellem kommunistiske og borgerlige elementer i modsætning til, hvad der for eksempel var tilfældet i Norge, var et for den danske modstandsbevægelse specielt træk, og at det samme kan siges om Frihedsrådets faktiske overtagelse af landets udenrigspolitik i 1943–45. Også her peger hun på forhold af væsentlig karakter, omend en nuancering af udsagnene nok kunne have været ønskelig. Der var dog andre lande end Danmark, hvor kommunisterne gik i spænd med de borgerlige, og vor udenrigspolitik blev ført ikke blot af Frihedsrådet, men også af blandt andre diverse britiske instanser – vore egne politikere ikke at forglemme.

Endvidere påpeger hun både i 1970 og i 1975, at efterhånden som frihedskampen udviklede sig, blev det klart for den ledende del af arbejderklassen og for den mest bevidste del af befolkningen, at kampen ikke blot blev ført med henblik på den nationale befrielse, men også for »revolutionært-demokratiske forandringer i landet« i efterkrigstiden. Dette skal ikke benægtes, men nok kommenteres. Det står fast, at der var dem, der sloges for at få tyskerne ud af landet igen og Danmarks selvstændighed genoprettet. Der var andre, der sloges for dette plus noget mere. Det sidste var tilfældet med kommunisterne. De kæmpede også for at opretholde deres partiorganisation og i forlængelse deraf for at få gennemført deres program – det, som Kudrina med et taknemmeligt og til mange formål anvendeligt ord kalder for »demokratiet«. Det var derfor, de ville bruge deres stærke stilling i modstandsbevægelsen (som dog i 1945 ikke var nær så stærk, som

den havde været i 1943, og nok heller ikke nær så stærk, som de selv troede) til at være løftestang for deres indflydelse. Det var derfor, de krævede, at efterkrigsregeringen skulle være domineret af modstandsbevægelsen, således som f. eks. »Frit Danmark« skrev i november 1944 eller »Land og Folk« i februar 1945 (»Folkets tarv kræver, at modstandsbevægelsen skal være kernen i den kommende regering«). Og det var endelig derfor, de i april 1945 ville lade Frihedsrådet fremstå med et socialt program.

Kommunisterne var ikke ene om at have andre mål at kæmpe for end blot og bart landets befrielse. Dansk Samling sloges for Sydslesvig og så gerne denne sag gjort til hele modstandsbevægelsens sag. Man kan blot tænke på befrielsessommerens plakatkampagne, »Frihedskampen fortsætter i Sydslesvig«. Det sidste nævner Kudrina ikke, kommunisternes supplerende kampmål gør hun meget ud af – naturligvis. Men det bør nok slås fast, at det vitterligt ikke var dem, der ville holde fast ved, at man kun var gået sammen i Frihedsrådet om Danmarks befrielse og intet mere, der prøvede at rende om hjørner med de andre. Det var omvendt. Lad dette være tilladeligt nok. Det må på den anden side være ganske urimeligt at lægge noget odium på de folk, der holdt fast ved, hvad alle i september 1943 ved Frihedsrådets stiftelse havde accepteret som frihedskampens mål, nemlig Danmarks befrielse og genoprettelsen af den forfatningsmæssige status quo. Der tilkommer Frode Jakobsen stor ære for at have været ankermand for den holdning.

Men altså ikke efter Kudrinas mening. »Højre-socialdemokrat« kalder hun ham (f. eks. s. 178), hvilket ikke er et plusbegreb i hendes mund, »den voldsomste modstander af virkeliggørelsen af kommunisternes program« (s. 153). Og hermed er vi ovre i hendes synspunkter på, hvorfor der ikke blev nogen »revolutionært-demokratisk« omformning af Danmark. Det blev der ikke, fordi en række negative faktorer udøvede en hæmmende indflydelse på modstandsbevægelsens udvikling. Frihedsrådet optrådte inkonsekvent i »den afgørende fase« af kampen, hvorved de »behændige og erfarne« politikere fik manøvre-frihed. Den socialdemokratiske partiledelses politik virkede negativ på modstandsbevægelsens udvikling. Bøndernes svage deltagelse begrænsede den nationale befrielseskampens omfang. Og endelig var den engelske støtteorganisation SOE's hele politik koncentreret om ikke at tillade befrielsesbevægelsen at udvikle sig til en kamp for revolutionære omvæltninger (s. 189 f.).

I overensstemmelse hermed runder Kudrina sin bog af med at understrege, at når arbejderklassen ikke fik fuld mulighed for at udnytte alle de resultater, den havde vundet i kampens år, skyldtes det »den nationale befrielsesbevægelses svaghed«. Denne bestod dels i den manglende forståelse for vigtigheden af at »fortsætte kampen for demokrati« (hvilket var en følge af modstandsbevægelsens heterogene sociale sammensætning), dels i dens utilstrækkelige organisatoriske soliditet (s. 192).

Sådan står der i bogen nu. Men i 1970 var der et par konklusioner ekstra – eller måske rettere: et par andre konklusioner. Det var dengang »karakteristisk for den danske modstandsbevægelse, at det ikke var den væbnede kamp med aktiv masseoptræden, der var den fremherskende, hvilket til dels kan forklares med terrænforholdene« (en lidt nænsom form for markering af, at Danmark ingen partisanbevægelse havde). Blandt de negative faktorer, der hæmmede modstandsbevægelsens udvikling til noget andet og mere, var dengang »en større smidighed hos det danske borgerskab end hos borgerskabet i noget andet af de besatte lande i Europa« (hvilket må implicere, at dette borgerskab – bourgeoisi, om man vil – var smartere end de hjemlige kommunister). Og endelig blev det i 1970 slået fast, »at den danske modstandsbevægelse ikke udviklede sig videre, fordi det kommunistiske parti trods sin betydningsfulde rolle ikke var i stand til at overvinde disse negative faktorer«.

Der er sket noget mellem 1970 og 1975. Kommunisterne har fået lov til at stå smukkere, end det oprindeligt var tiltænkt dem. Nu er de borgerlige ikke længere smartere end kommunisterne, og det er ikke længere disses skyld, at det gik, som det gik. Det er modstandsbevægelsens skyld i stedet. Bortset fra, at den manglede en masse fattige bønder, var den et sammenrend fra alt for vidt forskellige kredse, og den var organisatorisk usolid. Den kendsgerning, at vi ingen partisanbevægelse havde, forbigås nu i stilhed – og Kudrina må vitterligt opfatte det som en negativ faktor, at de danske kommunister ikke som de gode kommunister alle andre steder fik stablet en egentlig partisanbevægelse på benene. Kommunisterne står alt i alt smukkere i Kudrinas billede end fem år tidligere. Er det en afspejling af, at der i 1975 ikke var så meget grund til at sige pyt af dem som i 1970?

Kudrina kan læse dansk, og i sin bibliografi anfører hun et fyldigt udsnit af vor omfangsrige besættelseslitteratur. Deriblandt opregner hun stort set alle de videnskabelige undersøgelser, der er fremkommet om perioden fra Jørgen Hæstrups bøger og videre fremad. Hun bruger dem imidlertid kun i beskedent omfang og jo mindre, jo nyere de er. Når hun anvender dem, sker det for at hente en og anden oplysning ud af dem (hvilket absolut også er legalt nok) eller for at tage en betragtning til indtægt for hendes egen pointe (hvorunder hun ind imellem ikke kan nære sig for at fordreje grundteksten, hvilket absolut ikke er legalt). Men danske historikers hovedresultater og hovedsynspunkter tager hun – bortset fra enkelte fodnotepolemiker mod Hæstrup – ikke stilling til.

Som eksempel kan bruges hendes omtale af jernbanesabotagen. (Anmelderen vedgår gerne, at han måske nok er særligt nærtagende på det gebet, men alligevel). Kudrina skriver om denne: »Endnu i efteråret 1944 blev der skabt et særligt centrum for sabotagevirksomhed mod jernbanerne, og der blev gennemført store aktioner mod de jyske jernbaner omkring følgende lokaliteter: Aalborg, Svenstrup, Skalborg, Tirstrup (skal være Tylstrup), Brønderslev, Hæstrup, Frederikshavn og Vester Hassing. Ud af drift blev sat jernbanestrækningerne Aalborg-Hadsund, Nørresundby-Fjerritslev m. fl. Sabotageaktionerne mod jernbanerne forstærkedes i den følgende besættelsesvinter også på øerne Sjælland og Fyn. I løbet af de fire første måneder af 1945 blev der gennemført 1299 sabotageaktioner« (s. 182).

Den forudsætningsløse læser, der sidder i Irkutsk eller Krasnodar uden noget kort over Danmark ved hånden (der er intet i bogen), bibringes af teksten den opfattelse, at det var de centrale dele af Jylland, der blev lammeth, at de anførte strækninger var væsentlige i trafikal henseende, og at lammelsen havde varighed over et længere tidsrum. Vor mand i Irkutsk må kort sagt tro, at det var Hadsund-banen, tyskerne havde brug for, men at de aldrig fik lov at bruge den.

Hvor har Kudrina alt dette fra? Hun henviser i en note til Toldstrups erindringsbog, »Uden kamp ingen sejr«, side 176, og når man slår efter der, viser det sig, at det slet ikke er Toldstrup anno 1948, hun citerer, men derimod et telegram, som han i sin tid sendte til London med melding om resultatet af en række aktioner natten til den 10. november 1944. Men Kudrina fortæller ikke, at det er en ganske bestemt nats begivenheder, det drejer sig om. Hun fortæller for øvrigt heller ikke, at hvad hun gengiver i skjult citat, er et telegram til England. Jeg skal søge at tilgive hende, at hun ikke har benyttet mine undersøgelser om jernbanesabotagen. Men ville eller kunne hun ikke det, burde hun ikke have betænkt sig på at benytte Hæstrups generelle omtale af sabotagen i »Hemmelig Alliance« frem for Toldstrups specielle omtale af et enkelt døgn, når det er det sidste krigsår i almindelighed, hun vil karakterisere. Dette har intet med ideologisk tendensitet at gøre. Vi er desværre stærkt på vej ind i det diletantiske.

Derimod kan der meget vel være tale om tendens, når hun kan berette om jernbanesabotagen uden at nævne Jyllandslederen – og officeren – Vagn Bennikes navn (han er overhovedet ikke med i bogen) og uden at nævne systemet med særmeldinger over BBC (som han fandt på). Det ville bringe såvel officererne som England ind i billedet i en positiv sammenhæng, og det er et spørgsmål, om den slags kan gå. Der kan nævnes andre sammenhænge, hvor Englands rolle i den danske modstandsbevægelse forbigås i tavshed. Læseren i Irkutsk får ikke at vide, at oprettelsen af regioner herhjemme i januar 1944 skyldtes et engelsk initiativ, og heller ikke, at det var englænderne, der stod bag sabotagestoppet fra samme tidspunkt. Dansk Samling har hun lidt svært ved at få karakteriseret i de rette termer. Et sted kalder hun det for et parti, der samlede de nationalistiske kredse i småborgerskabet (s. 50), et andet sted siger hun, at det illegale »Morgenbladet« blev udgivet af patriotiske kredse i intelligentsiaen, som var gået ind i partiet Dansk Samling (s. 161). Sandheden har mange facetter. Sandheden om Dansk Samling har adskilligt flere og mere karakteristiske end Kudrinas to.

Med hensyn til kildebehandlingen synes Kudrina at have den idé, at jo nærmere en kilde står ved begivenheden, jo bedre er den. Det er der jo vitterligt også noget om, men selv samtidige kilder skal man kun bruge til kilde om oplysninger, som de er i stand til at være pålidelige kilder om. Hun bruger »Frit Danmark«-udgaven fra Aalborg til at fortælle om, hvad der skete i København i slutningen af august 1943 (s. 107), uden at tænke på, at hvad man i hine strejkedage i Aalborg skrev deroppe om det øvrige land, ikke så meget var båret af varm sandhedsiver som beregnet på at opflamme aalborgenserne til at holde ud i strejkekampen. (Var det ikke Churchill, der sagde noget i retning af, at sandheden er en kostelig skat omgivet af en livvagt af løgne?). Dertil snyder hun i oversættelsen. I hendes danske forlæg står der, at »der meldes om flere sårede ved disse episoder«, men det er blevet til »mange dræbte og sårede«. Den slags må man ikke.

Bortset fra, at Kudrina læner sig tungt op ad de illegale blade (og altså så tungt, at hun flere gange vælter), støtter hun sig især til den radiogrundbog, der udkom i 1964, »Besættelsestidens historie«, og – for den politiske udviklings historie – til P. Munchs to bind af det radikale samleværk fra 1945–47, »Danmark under verdenskrig og besættelse«. I øvrigt kniber det med en organisk forbindelse mellem skildringen og den afsluttende konklusion. Hun gør hen ad vejen et stort nummer ud af, at samarbejdspolitikken var til gavn for tyskerne (uden at diskutere, om der var noget, der kunne tale til fordel for den), men konklusionen er totalt tavs om dette væsentlige tema. Omvendt er der ikke lagt nogen præmisser til grund for konklusionens bemærkninger om den manglende bondestand. Læseren i Irkutsk er bedre tjent med fortsat at gå til den bog, som A. S. Kan i 1967 udgav om de skandinaviske landes udenrigspolitik under den anden verdenskrig, eller – hvis han magter det polske – til Wladyslaw Czaplinskis bog fra 1973 om modstandsbevægelsen i Danmark, hvis han vil vide noget om os.

Aage Trommer